

I köksträdgården

odling av kulturväxter

VÄDDÖ

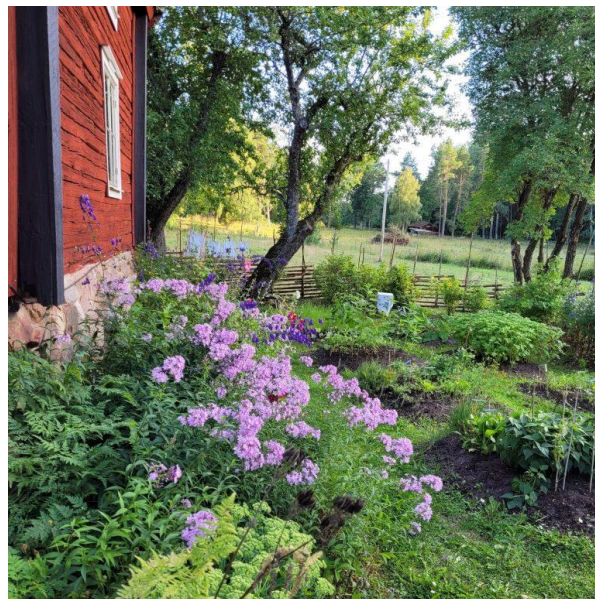
I köksträdgården: kulturväxter på Väddö

Molnen ligger grå över Kista hembygdsgård på Väddö när jag vandrar genom köksträdgården tillsammans med **Lillebeth Holmdahl** och **Birgitta Backlund**, båda aktiva i trädgårdsgruppen i Väddö hembygds- och fornminnesförening. Det första vi möter när vi öppnar grinden in i trädgården är spår efter både mullvad och sork. Att Kista hembygdsgård är en av endast tre hembygdsgårdar i Sverige som är kulturminnesmärkta av Riksantikvarieämbetet verkar inte bekomma de grävande djuren det minsta.

På gården ligger 21 välbevarade byggnader från 1700–1900-talet och påminner om ett Skansen i miniatyr. Det finns bland annat boningshus, linbastu, smedja, brännvinsbod, fähus och stall. Det finns även en igenväxt fruktträdgård. För drygt tio år sedan fick hembygdsföreningen en idé om att anlägga och göra i ordning en historisk köksträdgård med tidstypiska växter som kan ha funnits på Kista när det var ett levande jordbruk.

Men hur anlägger man egentligen en historisk köksträdgård? Till hjälp fick hembygdsföreningen trädgårdsantikvarie Ulrika Rydh, som med sin specialkompetens utformade ett förslag med trädgårdsritning och en tillhörande rapport med växtförslag. Ett förslag som hembygdsföreningen förverkligade och nu ser till att hålla vid liv genom engagerade och kunniga

medlemmar som är redo att stoppa ner händerna i jorden.

Köksträdgården på Kista. Foto: Väddö hembygds- och fornminnesförening

Gräv och du skall finna en skatt

Kunskapen om odling, ätliga växter, konservering och hushållning är djupt rotad i historien. Det som idag ofta snarare ses som en trend – att plocka sina örter eller koka sin egen saft – har länge varit en nödvändighet för hushållning och överlevnad, särskilt i kristider.

Kista var en välbeställd gård och lär ha haft en köksträdgård, även om hembygdsföreningen inte har någon information om var den kan ha legat. Den nuvarande trädgården är placerad bakom gammelstugan och vetter ut mot hagen som under sommarhalvåret är fylld av betande kor. Den vackra idyllen är slående trots det kalla och gråmulna vädret.

Tidsperioden är satt till senare delen av 1800-tal fram till ungefär 1910-tal, och de grönsaker, örter och blommor som

odlas är historiskt förankrade i Uppland och Vaddöbygden. I år ska det odlas bland annat krusbär, rabarber, potatis, piplok, kungsmynta, bönor, lin, riddarsporre och ros. Växtföljden lyfts fram som något extra speciellt och viktigt. Det är en gammal kunskap som startade i Sverige på 1700-talet där man delar in grödorna efter släktskap. Varje släktskap har sin egen odlingsruta. En fyraårig växtföljd bygger på fyra odlingsrutor, en för varje växtslag. Sen flyttar de runt beroende på hur mycket näring de behöver.

– Vi vill visa att det är enkelt att odla. Vi följer det historiskt korrekta i majoriteten av bäddarna, säger Birgitta. Och sen har vi en sektion där vi tillåter oss att vara ”wild and crazy”!

Köksträdgården skänker glädje till såväl hembygdsföreningens medlemmar som till andra besökare. Både Birgitta och Lillebeth beskriver trädgårdsarbetet som meningsfullt, men också folkbildande. Människor som strömmar förbi hembygdsgården stannar till när de ser någon påta i trädgården.

– Det roligaste är ju att se när det växer! Förstår också att samarbeta och att alla hittar sitt. Folk är så intresserade! En gång skulle jag bara ner och titta till odlingen men kom tillbaka efter två och en halv timme, säger Lillebeth.

Köksträdgården används främst som en visningsträdgård i pedagogiskt syfte. Men i slutet av odlingssäsongen brukar hembygdsföreningen ha en skördelunch. Tidigare år har humlekottarna från trädgården tagits tillvara av Vaddö Bryggeri som bryggt

öl på humlen. Ett lokalt samarbete från jord till bord med historiska förtecken.

Föreningen har satt upp små skyltar till varje växt. Foto: Vaddö hembygds- och fornminnesförening

Ett grönt kulturarv

Köksträdgården på Vaddö visar hur odling av kulturarvsväxter är mycket mer än att bara sätta frön i jorden. Under jorden pågår en process där kulturarvet väcks till liv genom handling. När hembygdsföreningen sår lin eller skördar piplok, återuppväcker de inte bara gamla tekniker, utan förmedlar också en känsla för den lokala historien, naturens villkor och livets rytm. Det immateriella kulturarvet tar här fysisk form, som ett verktyg för samhörighet, lärande och lokal förankring. I en tid där frågor om hållbarhet och krisberedskap blir allt mer närvarande, får den traditionella kunskap som hembygdsföreningen förmedlar en ny aktualitet. Att förstå hur naturen kan försörja oss, hur vi själva kan bidra till ett hållbart samhälle, gör kulturarvet till mer än ett minne – det omvandlas här till en resurs för framtiden.